

**Zogru – picaroul postmodern, autohton
din romanul Doinei Ruști**

Drd. Georgeta Pompilia COSTIANU (CHIFU)
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

***Abstract:** The picaresque novel is an invariant, a constant element from an aesthetic, historical, narrative and thematic point of view, a narrative structure, which established itself as a true prototype as it fully incorporates a dynamic thematic and structural autonomy. This genre offers a subtle balance of comedy and seriousness with a poetic freedom of inventiveness, its main role being instructive, moralizing and authentic intertwining with playful and entertaining elements. „Zogru”, the novel written by Doina Rusti, is a genre of prose fiction with picaresque nuances which goes beyond the narrative framework of the novel. The writing material is a palimpsest as it combines sections of our national history in which one can identify a cultural blend of words and which illustrates the picaresque style, also connecting elements characteristic to the objectivity of journalism and the passion of the realistic detail. The magic of this novel becomes apparent as well when exploring primitive, fundamental resorts of the epic genre: sheer passion of fabulation, the techniques of suspense and the inexhaustible spirit of adventure.*

***Keywords:** Picaresque novel, Postmodern literature, Narrative Fiction, Zogru, Doina Rusti.*

Picarescul poate fi considerat un tipar, un model narativ, un gen sau un cod. L-am mai putea percepe și ca pe un sub-tip de roman căci este evident faptul că picarescul prezintă o puternică autonomie tematică și structurală și că e totodată una din cele mai influente matrici narative.

Acest gen de scriitură se caracterizează printr-un grad ridicat de stereotipie și previzibilitate, deci reprezintă o morfologie distinctă; propune o poetică a libertății invenției sau a artei combinatorii de care profită, din plin, cei mai buni autori care o ilustrează. Originalitatea rezultă, mai degrabă, din devierea de la codul sau rețeta picarescă, adesea, prin strategia paradoxală a împingerii la exces a acestei scheme. Funcția declarată e cea instructivă, moralizatoare, cea autentică care interferează cu funcția ludică și de divertisment. (Confirmată de succesul extraordinar al acestor romane, adevărate best-seller-uri, începând cu secolul al XVI-lea). Farmecul acestor romane reiese și din exploatarea surselor originare, fundamentale ale epicului: plăcerea pură a fabulației, tehnicile suspansului, inepuizabilul aventurii.

Picaro-ul este, de obicei, un paria și provine din straturi sociale inferioare, adesea, dintr-o familie disfuncțională. Aventura lui constă în

rătăcire sau fugă, dar și în căutarea mijloacelor de supraviețuire, a liniștii și a fericirii, a libertății. Prin ipostazele naționale diverse și destul de depărtate în timp, picarescul „străbate” mai multe paradigme culturale (barocul, clasicismul, iluminismul), acumulând sensuri și nuanțe noi, împletindu-se cu alte formule românești (romanul comic, satiric și de moravuri, de călătorie și de aventuri, romanul de formare sau ucenicie, fantastic etc.), conservându-și, totuși, o anumită identitate structurală, narativă. „Matricea” picarescă este încă foarte productivă și postmodernitatea dezvăluie o multitudine de versiuni, tot mai complexe, ale picarescului. (de multe ori e vorba mai degrabă de pseudo-picaresc, dar chiar și în acest caz, referința – ironică, parodică, intertextuală în general – rămâne importantă).

În ceea ce privește etimologia termenului picaresc, s-au propus mai multe explicații ale acestuia. Este derivat de la *picaro*; Rafael Salillas îl leagă de verbul *picar* – a supăra, a zgândări, a neliniști. Mai răspândită era etimologia *picardo* – soldat care a luptat în Picardia. Se amintește expresia „vivir como un picardo (picaro)” – pentru a desemna viața aventuroasă a acelor soldați întorși din război săraci și zdrențăroși. Leo Spitzer explică termenul tot de la Picardia, dar printr-un motiv cultural, al răspândirii farsei din secolul al XIII-lea „Le garçon et l’aveugle” („băiatul” era din Picardia). După alți specialiști, cuvântul ar fi derivat de la *bigardo* – desfrânat.

Acest tip de roman a cunoscut, de-a lungul timpului, o serie de transformări și nu este abandonat nici în literatura contemporană, care ne oferă diferite concepții ale omului despre sine și despre identitate și care dezvăluie nevoia de transcendență, de echilibru și de egalitate socială a individului. Picarescul, ca gen care promovează și satira, mai mult sau mai puțin acidă și ironică, răspunde, cu succes, tuturor orientărilor literare, din orice epocă.

„Zogru”, romanul scris de Doina Ruști, apărut în anul 2006, la Editura Polirom, reprezintă o creație cu tente picaresce, o operă care, însă, depășește schema narativă a unei astfel de scriituri, oferindu-ne o țesătură epică exemplară care dezvăluie aventură, fantezie, mânie și erudiție. Este un roman interesant care prezintă o compoziție solidă, de o finețe artistică impresionantă. Într-un mod original, autoarea evocă momente din istoria poporului român, însă, romanul dobândește dimensiuni metafizice, problematizează, invitând cititorul contemporan la o meditație neîntreruptă asupra destinului uman, atât de tumultuos și de perisabil.

Romanul este un text tulburător, cu valoare ontologică și contopește într-o manieră coerentă, impresionantă, faptele istorice și legendele, dându-le o semnificație de neuitat. „Zogru” țese o povestire despre trecut, despre viață și moravuri, despre tragic și sublim, așa cum este, de fapt, istoria oricărui popor. În acest caz, este prezentată istoria poporului român, mai exact, acele momente care au contribuit cel mai mult la formarea conștiinței naționale, a

personalității și spiritului românesc. Textul poate fi citit și ca un palimpsest căci îmbină crâmpoșele din istoria poporului român, în care se pot identifica indici culturali și ilustrează maniera picarescă, interferând cu elemente specifice obiectivității jurnalistice și cu pasiunea detaliului realist. Este interesant modul în care romanul „Zogru” prezintă o incursiune prin istoria românilor, pornind de la momentele tragice de pe vremea lui Vlad Țepeș până la regimul tiranic din timpul epocii comuniste și chiar până în contemporaneitate. Chiar dacă sunt înfățișate aspecte istorice deosebite, accentul cade, însă, pe amănunte legate de meditațiile asupra condiției umane.

Romanul adună între filele sale elemente de ficțiune fantastică, polițistă și istorică, care stau sub puterea unui realism tulburător, ce nu este înlăturat nici când își face simțită prezența suflul basmului și al arhetipurilor mitice ale folclorului românesc ce ascund în ele o multitudine de simboluri.

Zogru este personajul fascinant, care are menirea să ilustreze o temă arhaică, cea a duhului, a spiritului, care se apropie de oameni, de această dată, fără a avea intenția de *a-i poseda*, ci din curiozitate și iubire. Apărut printre pământeni în Săptămâna Mare a anului 1460, ciudatul om-duh își alege drept mijloace de transport prin lumi, din timpuri diferite, trupurile diversilor indivizi care reprezintă, fiecare în parte, o perioadă istorică. Prin intermediul lui, lectorul este provocat să reflecteze asupra problematicei complexe a destinului uman, fiind un duh cu o concepție umană despre viață, o ființă stranie, care transgresează limitele spațio-temporale, pentru a se angrena neîncetat în dramele oamenilor.

Prin intermediul protagonistului, romanul „Zogru” oferă cititorului un exemplu de picaro postmodern, autohton, aflat la granița sensibilă dintre viață și moarte. Eroul se înscrie în mitologia universală a vampirului, a zburătorului și își are originea în poveștile mitice, din folclorul românesc, căci dezbate teme ce dezvăluie secretele vieții veșnice, ale dragostei și ale fericirii. Acest personaj spectaculos reprezintă liantul dintre generații, călătoria sa în timp oferindu-i cititorului posibilitatea de a lua contact cu diverse medii, cu diferite epoci, cu obiceiurile acelor timpuri. Fascinantă este parcurgerea unor epoci atât de diferite, de la Evul Mediu românesc, până în perioada comunistă și ajungând chiar până în anul 2005.

Astfel, Zogru, este zeul lumii românești, martorul și promotorul diverselor evenimente, singurul care știe unde se află mormântul lui Dracula sau care este misterul dispariției lui Stroe Leurdeanu. De asemenea, el este cel care a trecut prin ciuma de pe vremea lui Moruzi și prin bătăliile istoriei. El a trăit nenumărate vieți anonime. Este un tezaur, păstrătorul acelor momente, pe care istoria mare nu le-a reținut. Angrenat, atât în faptele mărețe, cât și în evenimentele mărunte ale vieții cotidiene, viața lui depinde, într-o mare măsură, de suferințele și de angoasele lumii, de tristețea Giuliei, de cinismul

lui Andrei Ionescu, de autenticitatea și verosimilitatea vieții. Zogru este un demon îndrăgostit, un naiv, un picaro simpatic, șugubăț, o ființă fabuloasă și hipersensibilă, specifică spațiului românesc.

Eroul este personajul care a găsit rețeta pentru a transcende granițele spațio-temporale și înfățișează tocmai visurile omenirii din cele mai vechi timpuri. De aceea, se poate considera că opera prezintă, prin intermediul unor episoade memorabile, probele cele mai importante pe care orice om ar dori să le treacă cu succes. Pe parcursul vieții sale fabuloase, el cunoaște trădarea, iubirea, indiferența sau răzbunarea.

În această creație, precum și în alte romane picarești, călătoria are un sens arhetipal și inițiativ, e formatoare și modelatoare, dar nu neapărat într-un sens mistic sau ocult, ci tocmai în sensul adaptării la realitate și chiar la alteritate, prin revelarea diferenței, care pierde ceva din aura miraculoasă a „călătoriilor” fanteziste și evazioniste.

Tot în spiritul romanelor picarești, opera este construită sub forma unui bildungsroman ce scoate în evidență etapele prin care trece personajul, ce acumulează experiență și cunoaște toate trăirile celor pe care îi *locuiește*, întâmplător sau nu.

De asemenea, aventurile personajului, călătoria în timp și spațiu, dezvăluie un roman fascinant, care atrage atenția cititorului postmodern, căci îi oferă o lectură reconfortantă, incitantă, presărată cu elemente care surprind plăcut orice lector, indiferent de gusturile sale literare.

Anumite fragmente ale romanului sunt dedicate perioadei comuniste, iar autoarea satirizează acele momente de criză existențială la care este condamnat fiecare individ. Astfel, amintind momentele de groază și de impas din vremea *obsedantului deceniu*, autoarea camuflează contextual meditații profunde asupra condiției umane și sugerează faptul că urmările acestei perioade se regăsesc și în anii copleșitori ai tranziției, de după prăbușirea dictaturii. Feliile de viața din perioada de tranziție sunt surprinse într-o manieră realistă: Cristi și afacerile sale necurate, pornografia postcomunistă, lipsa de spiritualitate și morală a lui Andrei Ionescu, nu numai cea moștenită de la tatăl și de la bunicul lui, ci și cea formată în anii de după dictatură, ca o continuare firească a unor greșeli ale destinului colectiv.

Zogru, această ființă fantastică, pe care o prezintă, cu măiestrie, Doina Ruști, se dovedește capabil să intre fără probleme în corpurile și în sufletele a mii de oameni și are șansa de a trece prin tribulațiile lor spirituale. În perioada comunistă, însă, el devine neputincios căci, în concepția oamenilor, s-au înregistrat modificări de neiertat. Ceva din substanța omului, care a încetat să fie o ființă liberă și morală, s-a transformat în obstacol pentru bunul și atotputernicul Zogru. Să ne mai amintim și cât de des i se întâmplă să fie uimit, nesigur și destul de neputincios, când încearcă să impună binele, chiar și în anul 2005, despre care se povestește în roman.

În această creație, la fel ca în celelalte romane ale autoarei, se observă relația dintre macrocosmos și microcosmos, evenimentele istoriei mari se reflectă în istoria mică, iar autoarea o dezvoltă cu un talent inestimabil, cu o mare capacitate de a observa detaliile, de a crea atmosfera și de a prelucra limbajul, dar și de a include în pasta realistă condimentul fantasticului.

Protagonistul - un picaro autentic - își găsește sălașul, pentru o anumită perioadă, în acele trupuri, pe care le consideră în stare să-l primească. Desigur, ia această decizie după lungi tatonări așa cum reiese din întâmplarea cu Andrei Ionescu, individul comun, arogant și cu o stimă de sine bine dezvoltată. Zogru joacă, pe scena vieții, atât rolul de contemplator, cât și de judecător al lumii și se ivește printre pământeni dintr-un impuls pornit din dorința de cunoaștere și aventură. În vraja lumii, spre care îl conduce această dorință, el regăsește, încă de la primul contact cu ea, două ființe ce par a semnifica Binele și Răul. Acestea sunt Pampu și Andrei Ionescu. Primul îi oferă, cu multă căldură, propriul corp, în care Zogru intră încolăcindu-se asemeni unui șarpe, păstrându-și, astfel, tinerețea veșnică. Pătrunderea în trupul cald al lui Pampu, după ieșirea din miezul pământului, asemeni unui fuior verde de lumină și traseele străbătute, îi dau lui Zogru acel aer degajat și inocent, iar peripețiile prin care va trece vor sta sub semnul Binelui. Zogru își face apariția printre pământeni ca să lupte pentru instaurarea armoniei în lume, în diferite etape ale istoriei omenirii, etape pe care Doina Ruști le sintetizează perfect printr-o diversitate de tehnici narative, între care se remarcă cea a colajului. Realizând acest tip de proză, detașându-se de atmosfera contemporană, Doina Ruști aduce în romanul său acel suflu picaresc și misterios care caracterizează primele romane celebre din literatura universală din urmă cu câteva secole, opere care au în centrul atenției tema inițierii. Această temă literară suscită interesul cititorului pe tot parcursul cărții și se concretizează prin motivul călătoriilor în timp și spațiu, printre diverși oameni.

Bine individualizat, așadar, prin atmosfera creată, Zogru circulă cu aceeași dezinvoltură atât printre derbedeii medievali care își trăiau viața jefuind câte un trecător, cum circulă printre oamenii secolului XX, sărind peste câteva secole la care nu se oprește, deși ar fi putut găsi, în mod sigur, personaje la fel de importante pentru vremea lor. Periplul prin multitudinea personajelor este făcut de către autoare cu atenție, migală și răbdare în observarea lor, ceea ce duce la surprinderea acestora în ipostazele cele mai caracteristice, așa cum bine o demonstrează nu numai cu Zogru, ci și cu celelalte personaje.

În esență, romanul transmite cititorilor repulsia individului în fața singurătății și căutarea propriei identități sub presiunea trecerii ireversibile a timpului nemilos, care își lasă amprenta asupra ființei umane. Această dorință

de a înfrânge spulberarea nemiloasă a clipelor, ce măsoară destinul omului, este simbolizată prin faptul că personajul central al operei este nemuritor.

În concluzie, romanul cuprinde, în albia sa, întâmplări care se derulează începând cu Evul Mediu și până după revoluția din 1989 și oglindește o lume aflată la granița dintre bine și rău, dintre etic și imoral, într-o viziune realistă, reunind între filele ei frumusețea și varietatea vieții. Doina Ruști îi atrage pe cititori prin stilul original, prin umorul debordant, prin ironia fină, dar și prin intermediul personajului care îi invită la autorefecție pe toți oamenii cu care intră în contact. Autoarea readuce, în plin postmodernism, caracterizat prin experiențe literare deseori ciudate, plăcerea povestirii cu tâlc, din care se pot trage multe învățăminte spuse cu zâmbetul pe buze și fără ranchiună.

Referințe bibliografice

- Albères, R.M., *Istoria romanului modern*, EPLU, București, 1968.
- Antofi, Simona, *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie si politica in Romania/The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania*, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, vol.63 / 2012, pp.22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, accesibil la adresa <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042812047386>
- Booth, Wayne, *Retorica romanului*, Editura Univers, București, 1976.
- Călinescu, George, *Picarescul, în Impresii asupra literaturii spaniole*, ELU, București, 1965, pp.74-10.
- Cenac, Oana, *General aspects of current political terminology*, în *Lexic politic - discurs politic*, 2014, pp.124-130, ISBN:978-606-17-0633-4.
- Ifrim, Nicoleta, *Memory and identity-focused narratives in Virgil Tănase's 'lived book'*, *CLCWeb: Comparative Literature and Culture* (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 19.2 / June 2017, Purdue University Press, pp.1-10, accesibil la adresa <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol19/iss2/4/>, <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2942>
- Milea, Doinița, *Intertextual as a pretext for the operation fictional text*, în volumul *Manifestări ale creativității limbajului uman*, 2014, pp.20-26, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj, ISBN 978-606-17-0623-5.
- Olteanu, Tudor, *Morfologia romanului european în secolul al XVIII-lea*, Editura Univers, București, 1974.
- Ruști, Doina, *Zogru*, Editura Polirom, București, 2013.
- Vasile, Geo, *Elixirul narațiunii, în vol. Romanul sau viața. prozatori europeni*, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2007, p. 343.

Sitografie

<http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/ecouri-despre-soarta-in-romanul-zogru-4780330/>

http://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumat/2011/filologie/tomoiaga_ligia_ro.pdf

<https://www.scribd.com/doc/86102247/Romanul-picaresc>

<https://bibliocarti.com/romanul-picaresc-povestea-ideala/>